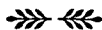

Minden pedagógiai munka — de különösen a járatlan úton újat kereső kísérleti munka — sikere elsősorban a pedagógusok hivatástudatán, áldozatvállalásán, gyermek- és ügyszereteten múlik. Hogy a mi kísérletünk eddigi tapasztalatai további kutatásra ösztönöznek, az a kísérletben részt vevő pedagógusok lelkes és jó munkájának köszönhető.

KELENDI GYULÁNÉ
Szakfelügyelő, Budapest

Korszerű tanulás a napközi otthonban

Az oktatás korszerűsítése számos problémát vet fel, többek között a tanulók fokozottabb aktivizálását. A tanítási órákra való felkészülés, vagyis az *önálló tanulás* eredményesebb módszereinek kidolgozása és tudatosítása sürgető pedagógiai feladat. Ebben jelentős szerepet kap a napközi otthon.

A helyes napirend, mely tekintetbe veszi a gyermekek életkori sajátosságait, az adott csoport fejlettségi szintjét, biztosíthatja az egészséges életritmust, amely apró szokáselemekből cselekvésrendszerre ötvöződik. A napirend két állandó, időben *kötött* mozzanata: az étkezés és a tanulás. Minden egyéb foglalkozási forma a gyermekek számára *kötetlen* (a pedagógus számára azonban nagyon tudatosan előkészített), tehát a szabad idő színes körébe tartozik. Az étkezések rögzített helyének egészségügyi indokoltsága közismert. A tanulási idő helyes megválasztása kevésbé tisztázott. Pszichológiai szempontok alapján délelőtt 8–10 és délután 3–5-ig kívánatos. A hangsúly a kezdési időpontokon van, hiszen a tanulás időtartama igen eltérő attól függően, hogy hányadik osztályra gondolunk. Kisebb csoportokban lerövidül a szabad idő javára, míg a felső tagozatban gyakran kevésnek bizonyul.

A helyes munkaritmus alapfeltétele a tanulóval kapcsolatos szokások kialakítása, ezek között elsősorban a tanulás kezdésének egészen pontos rögzítése a napirendben. Csupán elég arra gondolnunk, milyen következményekkel járna, ha naponta rapszodikus időpontokban zavarnánk meg a gyermekeket önfeledt játék vagy egyéb számukra vonzó foglalkozás közben. Következetességgel elérhető, hogy a meghatározott időpontban a gyerekek vonakodás nélkül hagyják abba szórakozásaikat. Fejlett közösségekben tapasztalható, hogy a nevelő közvetlen beavatkozása nélkül történik ez.

Tárgyi feltételek. Szokások kialakításáról akkor beszélhetünk, ha az alapvető tárgyi feltételek adottak. Az egyes napközi otthonok tárgyi ellátottsága igen eltérő képet mutat. A korszerűen berendezett termek mellett sok szegényes is akad. E szélsőségek ellenére sem mondhatunk le arról az igényről, hogy a konkrét körülmények között alkotó képzelettel, gyakorlati érzékkel éljünk a rendelkezésünkre álló lehetőségekkel. A napközi — otthon — jellegét ezek a pedagógus tulajdonságok teremtik meg.

Ha e témát a tanulásra szűkítjük le, a következőkre gondolunk: a terem megvilágítása, oxigén tartalma (gyakori szellőztetés). Nélkülözhetetlenek a falóra, tábla, az alapvető szemléltetési eszközök, segédkönyvek (helyesírási — felső tagozatban orosz szótár is . . .) Az iskolatáskák, tanszerek számára állandó hely.

A tanulóval kapcsolatos szokások. A szokásrendszer kialakításának első mozzanata, hogy a tanulók érkezéskor rögtön készítsék elő a szükséges tanszereket. Így lehetővé válik a gyors munkakezdés és elkerülhető, hogy majd tanulás alatt egyik-másik tanuló társait zavarja.

A napközi vezetőnek információkat kell szereznie az iskolai eseményekről, de az ügyeletes formális „jelentése” helyett, helyesebb, ha oldott beszélgetés keretében tájékozik, mi történt ott, milyen problémák adódtak, mi a házi feladat. Erre többek között már étkezés alatt bő lehetőség nyílik. Ilyen alkalmakkor szívesebben nyilatkoznak meg a gyermekek.

A gyakorlatban bevált a leckefüzet rendszeresítése, ez a csoport vezetőjét pontosan tájékoztatja a napi házi feladatokról. Ennek vezetése a tanulmányi felelősök feladata. Előnye, hogy már érkezéskor tanulmányozhatja a nevelő, milyen és mennyi leckével kell elkészülni a nap folyamán. Felmérheti a várható típusproblémákat, előkészítheti a szükséges szemléltető és egyéb eszközöket. Mindez nem csökkenti a tanulók szabad idejét. Ennek a tájékoztatói módnak egyéb pedagógiai előnye, hogy az egyes tanulókat sem mentesíti, hogy a tanítási órákon a házi feladatot megjegyezzék. Az önállóságra nevelés nem nélkülözheti a pontosság, köteleességtudat vonásait.

A tanulási idő tervezése. A tanulást követő szabad idő tartamát és tartalmát a házi feladat mennyisége döntő mértékben érinti, tehát a programok összeállítása a tanulásra szánt idő megtervezését szükségessé teszi. Indokolt ez azért is, mert a tanulókat nagymértékben motiválja milyen érdekes program vár rájuk feladataik befejezése után.

A tervezés módja az egyes korcsoportokban eltérő, bár minden esetben a nevelő és a közösség közös tevékenysége. A fokozatosság elve az alábbi példákból kitűnik:

Első osztályban: a nevelő közli, hány perc szükséges az írásbeli lecke, és mennyi az egyéb feladatok elkészítéséhez. Ebben a korban a tanulók időérzéke kezdeti fokon áll, tehát a nevelő a falórán megmutatja, hol áll majd a mutató, amikor befejezik a tanulást.

Negyedik osztályban: a tervezés már differenciáltabb, az egyes tantárgyakra fordítandó idő összegéből adódik, ezt a tanulók becsléssel határozzák meg, de a közepes munkatempóval dolgozókhöz igazodjanak.

Felső tagozatban: a kollektív tervezést az egyéni tervezés váltja fel.

E három tervezési típus közös jellemzői:

1. A tanulást befejezésekor összehasonlítják a tervezett és a ténylegesen felhasznált időt. Ez folyamatosan alakítja a tanulók időérzékét. Gyakran mutatkozik eltérés, és ilyenkor az okok feltárása értékes pedagógiai következtetésekhez vezet. Többek között szükségessé teszi a lassan dolgozó tanulók elemző megfigyelését, az egyéni foglalkozás módszereinek kidolgozását. A napközi otthon egyúttal megbízható kontroll szerepet is tölt be a szaktanárok módszereit illetően.

2. A tanulást követő szabad idő programját nemcsak megbeszélik, hanem rögzítik is a fali táblán. Megfigyelhető, hogy a nevelő irányítása nélkül meglehetősen egyoldalú a gyermekek fantáziája. Külön hangsúlyozni kell a pedagógus sugalmazó szerepét! Ismernie kell csoportjának érdeklődési területeit és ezeket megfelelő motiválással bővítheti, formálhatja, egyre igényesebb szórakozási formák iránt teheti fogékonyra növendékeit. Ezen a téren a direkt irányítás kudarcra ítélt pedagógiai módszer!

3. A napközi vezetőnek tudnia kell azt is, melyik tanuló, melyik típushoz tartozik: a) vizuális, b) auditív, vagy c) motorikus-e.

4. Még nem kidolgozott, de sürgető probléma a tanulással az átlagnál korábban elkészült tanulók megfelelő foglalkoztatása. Az időtervezés egész koncepciója csak akkor lehet eredményes, ha erre a kérdésre is talál megoldást. Gyorsabb munkavégzésre (természetesen nem a minőség rovására) ösztönzi a tanulókat, ha biztosak lehetnek abban, hogy szabad idejükkel kedvük szerint gazdálkodhatnak. Ezzel kapcso-

latban a nevelők indokolt aggodalma abból ered, hogy az elkészült tanulók különböző tevékenységükkel veszélyeztetik azt a nyugalmi állapotot, amely nélkülözhetetlen a csoport egészének munkájához. Erről a feltételről lemondani nyilvánvaló nem lehet, — a megoldás kulcsa a nevelő ötletgazdagsága. Képes-e a gyermekek sokoldalú ismerete alapján változatos csendes elfoglaltságot biztosítani?

A tanulási idő fő szakaszai. I. előkészítés, II. önálló tanulás, III. számonkérés, értékelés.

A három szakasz időarányát tekintve a leghosszabb az önálló tanulásra fordított idő. Törekvésünk arra irányul, hogy ez minél rövidebb és egyúttal produktívabb legyen. Mindenekelőtt az előkészítés korszerű módszereit kell ehhez kialakítanunk.

A továbbiakban az előkészítésről nem általában kívánok beszélni, hanem egy osztály keretében vizsgálom, mert az egyes korcsoportokban más-más törvényszerűségek érvényesülnek.

A negyedik osztályt választom, hiszen ez az általános iskolának egyik jelentős állomása, a kisiskoláskor befejező szakasza és a felső tagozat előkészítő fázisa. Figyelembe kell vennünk, hogy a verbális tanulástól a lényegkiemelő gondolkodásig, a választékos kifejezőképességig hosszú folyamat vezet. Ezért az alsóbb osztályokban, a negyedikben pedig a tanév első időszakában az előkészítési idő hosszabb, mint később. Eleinte részletesen, apró elemekre bontva beszéljük meg az egyes tantárgyak tanulási módját, később már egy-egy gondolkodtató kérdés, rövid útbaigazítás is elegendő. A tanulókkal ezek után önállóan fogalmaztatjuk meg a házi feladatok megoldásának egyes logikai lépéseit. Állandó gyakorlással el fogjuk érni, hogy ez az előkészítés mindössze néhány percre szűkül.

Pl. A negyedik csoportnak a következő napra számtanból, nyelvtanból és olvasásból kell készülnie. Az előzetes beszélgetésekből megtudtuk, hogy számtanból két szöveges feladatot kell megoldaniuk a gyerekeknek, nyelvtanból a tanult szófajok összefoglalását, olvasásból Az áruházban c. olvasmányt kell feldolgozniuk. Másik két órájuk ének, illetve testnevelés.

A csoportban az előkészítést a következőképp szerveztem meg:

a) Megbeszéltük, mennyi időt fordítanak a tanulók önálló tanulásra. (Ez 3 percet vesz igénybe.)

b) Megbeszéltük tantárgyanként a feladatok megoldási módját (17 perc).

— Egy gyerekkel felolvasatom a feladatot. Ezt közös megbeszélés követi, amely arra irányul, hogy valamennyi gyerek értse meg a feladatot, világosan lássa, milyen adatokat ismer, melyeket nem, mi a feladat megoldási módja. (Az én csoportomban ez 5 percet vett igénybe.)

— Nyelvtanból a szófajok rendszerezését szókártyák segítségével és az olvasmány első két mondatának szófaji elemzésével készíthetjük elő (7 perc).

— Előzőleg séta keretében jártunk egy áruházban, az olvasást éppen ezért az élmények felelevenítésével készítjük elő (5 perc).

Az előkészítést a tanulók önálló tanulása követi, erre a gyermekkel való megbeszélés után az adott esetben 60 percet fordítottunk. Az önálló tanulás után kerül sor a számonkérésre, erről azonban más alkalommal külön is kell szólnunk.

